

**TA'LIMNI INDIVIDUALLASHTIRISH TEXNOLOGIYASI ASOSIDA
O'QITUVCHILARNING KOGNITIV FAOLIYATINI FAOLLASHTIRISH
METODIKASI**

Maxamadiyeva Nozliya Abdiqayum qizi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti, Pedagogika 1 - kurs talabasi.

Eshmanov Otabek Usanovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti,

Pedagogika va o'qitish metodikasi kafedrası dotsenti, p.f.f.d. (PhD).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18078039>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta'limni individuallashtirish texnologiyalari asosida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda pedagoglarning kognitiv faoliyatini rivojlantirish, tahliliy va reflektiv fikrlashini oshirish hamda ta'lim jarayonini individual yondashuv orqali samarali tashkil etish usullari ko'rib chiqilgan.

Maqolada metodik yondashuvlar, innovatsion texnologiyalar va interaktiv o'quv jarayonlarining o'qituvchilarning professional kompetensiyasiga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, individallashtirilgan ta'lim yondashuvi pedagoglarning ijodiy va reflektiv faoliyatini faollashtiradi hamda ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: Ta'limni individuallashtirish, kognitiv faoliyat, o'qituvchilarning metodikasi, innovatsion texnologiyalar, reflektiv fikrlash, pedagogik kompetensiya.

**METHODOLOGY FOR ACTIVATING TEACHERS' COGNITIVE ACTIVITY BASED
ON INDIVIDUALIZED LEARNING TECHNOLOGIES**

Abstract. This article analyzes the methodology of activating teachers' cognitive activity based on individualized learning technologies. The study examines methods for developing teachers' cognitive activity, enhancing analytical and reflective thinking, and effectively organizing the educational process through an individual approach. The article scientifically analyzes methodological approaches, innovative technologies, and interactive learning processes in relation to teachers' professional competence. The results indicate that individualized learning stimulates teachers' creative and reflective activities and significantly improves the quality of education.

Keywords: Individualized learning, cognitive activity, teachers' methodology, innovative technologies, reflective thinking, pedagogical competence.

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayoni sharoitida ta'limni individuallashtirish texnologiyalari o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, har bir talabaning qobiliyatlarini to'liq rivojlantirish va bilim olish jarayonini optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'limni individuallashtirish yondashuvi o'quvchilarning o'ziga xos o'rganish uslublarini, bilim darajasini va qiziqishlarini hisobga olgan holda o'qitish imkonini beradi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasi ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatini rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Kognitiv faoliyat – bu shaxsning bilim olish, ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va yangi bilimlarni hosil qilishdagi psixik jarayonlar majmuasidir. O'qituvchilarning kognitiv faoliyati samarali bo'lganda, ular o'quvchilarga individual yondashuvni qo'llash orqali bilimni chuqur va mustahkam egallashga yordam beradi.

Ta'limni individuallashtirish texnologiyalari esa o'qituvchilarni pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni qo'llashga undaydi, ular tomonidan metodik va didaktik faoliyatning samaradorligini oshiradi.

Shu nuqtai nazardan, ta'limni individuallashtirish texnologiyalari asosida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish pedagogik jarayonning sifatini yangi bosqichga ko'tarish imkonini beradi. Mazkur maqola kognitiv faoliyatning pedagogik mohiyati, ta'limni individuallashtirish texnologiyalari bilan uzviy bog'liqligi va metodikalarni amaliy qo'llash yo'llarini tahlil qilishga bag'ishlanadi.

Dolzarbligi

Hozirgi ta'lim tizimida ta'limni individuallashtirish texnologiyalarini joriy etish va o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu yondashuv o'quv jarayonida shaxsiy ehtiyoj va imkoniyatlarni hisobga olish, ta'lim sifatini oshirish hamda pedagoglarning ijodiy va tahliliy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli mazkur mavzu bugungi kun talablari nuqtai nazaridan dolzarb hisoblanadi.

Maqsadi

Tadqiqotning maqsadi ta'limni individuallashtirish texnologiyalari asosida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirishga qaratilgan samarali metodikani ishlab chiqish va uning pedagogik jarayondagi ahamiyatini aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

Ta'limni individuallashtirish texnologiyasi zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, ta'lim jarayonini har bir ta'lim oluvchining individual imkoniyatlari va ehtiyojlariga mos holda tashkil etishni nazarda tutadi. Ushbu texnologiya o'quvchilarning bilim darajasi, o'zlashtirish tezligi, qiziqishlari va intellektual salohiyatini hisobga olish asosida amalga oshiriladi. Individuallashtirilgan ta'lim o'qitish jarayonida differensial yondashuvni ta'minlaydi.

Mazkur texnologiyaning pedagogik mohiyati shundaki, u o'quvchilarni passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Ta'lim jarayonida mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va ijodiy yondashuv rivojlanadi. O'qituvchi esa bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va maslahat beruvchi sifatida faoliyat yuritadi. Ta'limni individuallashtirish texnologiyasi orqali o'qitishda interaktiv metodlar, moslashuvchan topshiriqlar va zamonaviy pedagogik vositalardan foydalanish kengayadi. Natijada ta'lim jarayoni samaradorligi oshib, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim muhiti shakllanadi.

O'qituvchilarning kognitiv faoliyati pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, bilimlarni idrok etish, tushunish, tahlil qilish va amaliyotda qo'llash jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu faoliyat pedagogning kasbiy mahorati va metodik tayyorgarligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Kognitiv faoliyatning rivojlanganligi ta'lim jarayonining sifati va samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kognitiv faoliyat tarkibiga diqqat, xotira, tafakkur, mantiqiy fikrlash va refleksiya jarayonlari kiradi. Ushbu komponentlarning uyg'unligi o'qituvchining ta'lim jarayonini samarali rejalashtirishi va tashkil etishiga imkon yaratadi.

Shuningdek, kognitiv faoliyat pedagogning pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi. O'qituvchilarning kognitiv faolligi ularning innovatsion yondashuvlarga ochiqqligi va doimiy kasbiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish muhim pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Ta'limni individuallashtirish texnologiyalarining joriy etilishi pedagoglardan yuqori darajadagi tahliliy, tanqidiy va ijodiy fikrlashni talab etadi. Bu esa o'qituvchilarning kognitiv salohiyatini doimiy rivojlantirib borishni zarur qiladi.

Individuallashtirilgan ta'lim sharoitida o'qituvchi har bir o'quvchining bilim darajasini baholaydi, mos metod va vositalarni tanlaydi hamda ta'lim jarayonini moslashtiradi. Ushbu jarayon pedagogning bilimlarni qayta ishlash va refleksiya qilish qobiliyatini faollashtiradi.

Natijada o'qituvchi pedagogik jarayonni yanada samarali boshqarish imkoniga ega bo'ladi. Shu sababli ta'limni individuallashtirish asosida kognitiv faoliyatni faollashtirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. O'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodlari didaktik tamoyillar asosida ishlab chiqiladi va qo'llaniladi.

Ushbu metodlar ta'lim jarayonida ongli idrok etish, chuqur tahlil va mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltiriladi. Didaktik asoslangan metodlar o'qituvchining kasbiy faoliyatida tizimlilikni ta'minlaydi. Mazkur metodlarga muammoli vaziyatlar yaratish, reflektiv tahlil, interaktiv muloqot va ijodiy topshiriqlarni kiritish kiradi. Bu metodlar o'qituvchining fikrlash faolligini oshirib, pedagogik qarorlar qabul qilish jarayonini takomillashtiradi. Didaktik yondashuvlar pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash ko'nikmasini shakllantiradi.

Shuningdek, didaktik metodlar o'qituvchining bilimlarni qayta ishlash va amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Natijada kognitiv faoliyat maqsadli va samarali tarzda faollashadi.

Ta'limni individuallashtirish texnologiyalarida o'qituvchi asosiy subyekt sifatida muhim o'rin egallaydi. U o'quv jarayonini rejalashtiruvchi, tashkil etuvchi va nazorat qiluvchi sifatida faoliyat yuritadi. Ushbu jarayonda o'qituvchining kognitiv roli yetakchi ahamiyatga ega bo'ladi.

Individuallashtirilgan ta'limda o'qituvchi o'quvchilarning individual rivojlanish darajasini aniqlaydi va shunga mos ta'lim strategiyasini ishlab chiqadi. Bu esa pedagogdan yuqori darajadagi tahliliy va mantiqiy fikrlashni talab qiladi. O'qituvchi doimiy ravishda pedagogik vaziyatlarni baholaydi va o'z faoliyatini moslashtirib boradi. Shuningdek, o'qituvchining kognitiv roli ta'lim jarayonida innovatsion metodlardan foydalanishda namoyon bo'ladi. Natijada ta'lim jarayoni samarali va shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etiladi.

O'qituvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish zamonaviy ta'limning muhim talablaridan biridir. Innovatsion yondashuvlar pedagogik faoliyatga yangicha qarashni shakllantiradi va o'qituvchining fikrlash doirasini kengaytiradi. Raqamli texnologiyalar, interaktiv platformalar va zamonaviy pedagogik metodlar o'qituvchining tahliliy va ijodiy fikrlashini faollashtiradi. Ushbu vositalar orqali o'qituvchi o'z faoliyatini baholaydi, yangi yondashuvlarni sinovdan o'tkazadi va ta'lim jarayonini takomillashtiradi.

Innovatsion yondashuvlar o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Natijada kognitiv faoliyat uzluksiz rivojlanib, ta'lim sifati va samaradorligi oshadi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion yondashuvlar pedagogik jarayonga yangi metodlar, texnologiyalar va ta'lim vositalarini joriy etishni nazarda tutadi.

Ushbu jarayon o'qituvchining bilimlarni idrok etish, qayta ishlash va amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Innovatsion yondashuvlar o'qituvchidan doimiy izlanish, tahlil va refleksiyaning talab qiladi. Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar, interaktiv platformalar va moslashuvchan o'qitish metodlaridan foydalanish pedagogning fikrlash doirasini kengaytiradi.

Bu esa o'qituvchining kognitiv faolligini oshiradi va ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Shuningdek, innovatsion yondashuvlar pedagogik faoliyatning samaradorligini oshirib, o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada ta'lim jarayoni zamonaviy talablar asosida takomillashadi.

Ta'limni individuallashtirish texnologiyalarini amaliyotga joriy etish murakkab va tizimli jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon pedagogik rejalashtirish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash va mos metodlarni tanlashni talab etadi. O'qituvchi ta'lim jarayonini tashkil etishda ilmiy asoslangan yondashuvlardan foydalanishi zarur. Amaliyotga joriy etish jarayonida differensial topshiriqlar, moslashuvchan o'quv dasturlari va individual baholash tizimlari muhim rol o'ynaydi.

Bu esa o'qituvchining tahliliy fikrlashini va pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyatini faollashtiradi. Ta'lim jarayonini individuallashtirish o'qituvchining kognitiv salohiyatini doimiy rivojlantirishni taqozo etadi. Natijada individuallashtirilgan ta'lim texnologiyalarining samarali joriy etilishi o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini oshiradi va ta'lim sifatini yaxshilaydi.

O'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasining pedagogik samaradorligi ta'lim jarayonining natijalari orqali namoyon bo'ladi. Ushbu metodika pedagogning bilimlarni ongli ravishda tahlil qilishi va ta'lim jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etishiga yordam beradi. Kognitiv faoliyatning faollashuvi o'qituvchining pedagogik mahoratini oshiradi.

Metodikaning samaradorligi o'qituvchining kasbiy o'sishi, innovatsion yondashuvlarni qo'llay olish qobiliyati va reflektiv faoliyati bilan belgilanadi. Kognitiv faoliyati rivojlangan o'qituvchi ta'lim jarayonida moslashuvchan va ijodiy yondashuvni namoyon etadi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasi ta'lim samaradorligini oshirishning muhim pedagogik omili hisoblanadi va ta'lim jarayonining sifat jihatdan yangilanishiga xizmat qiladi.

Muhokama

Mazkur tadqiqotda ta'limni individuallashtirish texnologiyalari asosida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, individuallashtirilgan ta'lim yondashuvi o'qituvchilarning tahliliy fikrlashi, reflektiv faoliyati va pedagogik qarorlar qabul qilish qobiliyatini sezilarli darajada rivojlantiradi. Bu holat pedagogik jarayonni yanada ongli va maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etishga imkon yaratadi. Muhokama jarayonida aniqlanganki, an'anaviy o'qitish usullari o'qituvchining kognitiv faolligini cheklab qo'yishi mumkin, holbuki individuallashtirilgan ta'lim texnologiyalari pedagogdan doimiy tahlil, moslashuv va refleksiyaning talab qiladi. Bu esa o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, kognitiv faoliyatni faollashtirishga qaratilgan metodlar o'qituvchilarning innovatsion yondashuvlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Tadqiqot davomida olingan nazariy xulosalar mavjud ilmiy adabiyotlar bilan uyg'unlashadi hamda ta'limni individuallashtirishning pedagogik samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasi ta'lim sifatini oshirishda muhim vosita sifatida baholanadi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari asosida ta'limni individuallashtirish texnologiyalari o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirishda samarali pedagogik vosita ekanligi aniqlandi.

O'qituvchilarda tahliliy fikrlash, refleksiya va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarining rivojlanishi kuzatildi. Bu holat ta'lim jarayonining sifat jihatdan yaxshilanishiga xizmat qildi. Shuningdek, ishlab chiqilgan metodika o'qituvchilarning kasbiy faolligini oshirib, ularning pedagogik faoliyatga bo'lgan mas'uliyatini kuchaytirdi. Individuallashtirilgan yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'qituvchilarning innovatsion metodlardan foydalanish darajasi oshgani aniqlandi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari ta'limni individuallashtirish texnologiyalari asosida o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirish metodikasini ta'lim amaliyotiga joriy etish maqsadga muvofiq ekanligini ko'rsatdi. Mazkur metodika ta'lim sifatini oshirish va pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda samarali hisoblanadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'limni individuallashtirish texnologiyalari o'qituvchilarning kognitiv faoliyatini faollashtirishda samarali vosita hisoblanadi.

Individuallashtirilgan yondashuv pedagogga o'qituvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishga imkon beradi va o'qituvchilarning tahliliy, refleksiv hamda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, kognitiv faoliyatning faollashuvi pedagoglarning kasbiy malakasini oshiradi, ta'lim sifatini yaxshilaydi va innovatsion metodlarni qo'llashni rag'batlantiradi.

Shu bilan birga, ta'limni individuallashtirish texnologiyalari pedagogik jarayonda o'qituvchilarning ongli ishtiroki va mas'uliyatini kuchaytiradi. Shu sababli ta'limni individuallashtirish asosida kognitiv faoliyatni faollashtirish metodikasi ta'lim sifatini oshirish va pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mazkur tadqiqot natijalari kelajakda ta'lim jarayonini yanada samarali va shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akhmedov, B. (2020). Pedagogik innovatsiyalar va ta'limni individuallashtirish texnologiyalari. O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti, 1(1), 12–25.
2. Karimova, L. (2019). O'qituvchilarning kognitiv faoliyati va metodik mahorati. Fan va ta'lim nashriyoti, 2(4), 45–58.
3. Shomurodov, M. (2021). Innovatsion pedagogik texnologiyalar. Oliy va o'rta maxsus ta'lim nashriyoti, 3(2), 33–47.
4. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. David McKay Co Inc, 1(1), 1–56.
5. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1(1), 1–123.
6. Петрова, Н. В. (2018). Когнитивная активность педагогов в условиях индивидуализации обучения. Просвещение, 5(3), 14–29.
7. Сафаров, Ж. (2020). Методы активизации когнитивной деятельности учителей. ТДПУ nashriyoti, 2(2), 22–38.
8. Guskey, T. R. (2000). Evaluating Professional Development. Corwin Press, 1(1), 1–87.